

C.M.T. Schimmel

Med. No. 426

NOORDSE BUURT

De glastuinbouw in een reconstructiegebied
bij de Nieuwkoopse Plassen

Juni 1990

SIGN: L 22-426
EX. NO: C
MLV:

Landbouw-Economisch Instituut
Afdeling Structuuronderzoek

REFERAAT

NOORDSE BUURT; DE GLASTUINBOUW IN EEN RECONSTRUCTIEGEBIED BIJ DE NIEUWKOOPSE PLASSEN

Schimmel, C.M.T.

Den Haag, Landbouw-Economisch Instituut, 1990

Mededeling 426

ISBN 90-5242-078-5

32 p., tab., fig.

Beschrijving van de recente (1983-1988) en de te verwachten ontwikkelingen van de glastuinbouw in een reconstructiegebied van circa 57 hectare ten noordoosten van de Nieuwkoopse Plassen.

De gegevens voor het onderzoek zijn ontleend aan de CBS-landbouwstellingen, het LEI-boekhoudnet en aan een enquête. Daarnaast zijn gegevens uit andere bronnen gebruikt. In deze verkenning wordt onder andere ingegaan op de ontwikkeling van het aantal bedrijven en arbeidskrachten, het areaal glas en opengrondstuinbouw en de voorkomende gewassen, de produktieomvang en het inkomen. Daarnaast wordt aandacht besteed aan de produktieomstandigheden: leeftijd van de glasopstanden, kavelbreedte, het voorkomen van waterbassins, substratteelt en procescomputers.

Glastuinbouw/Reconstructie/Noordse Buurt/Zuid-Holland

CIP-GEGEVENS KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK, DEN HAAG

Schimmel, C.M.T.

Noordse Buurt : de glastuinbouw in een reconstructiegebied bij de Nieuwkoopse Plassen / C.M.T. Schimmel. - Den Haag : Landbouw-Economisch Instituut. - Fig., tab. - (Mededeling / Landbouw-Economisch Instituut, ISSN 0166-8129 ; 426)

ISBN 90-5242-078-5

SISO 637.2 UDC (631.544:635)(492.61) NUGI 835

Trefw.: glastuinbouw ; Zuid-Holland.

Overname van de inhoud toegestaan, mits met duidelijke bronvermelding.

Inhoud

	Blz.
SAMENVATTING	5
1. INLEIDING	6
2. BEDRIJFSTYPE EN GRONDGEBRUIK	10
2.1 Ontwikkeling van het aantal bedrijven naar bedrijfstype	10
2.2 Grondgebruik	11
2.3 Teelten onder glas, glasareaal en areaal open-grondstuinbouw op de glastuinbouwbedrijven	12
3. ARBEIDSBEZETTING, LEEFTIJD BEDRIJFSHOOFDEN EN OPVOLGINGSSITUATIE	16
3.1 Omvang en samenstelling van de agrarische beroepsbevolking	16
3.2 Leeftijd bedrijfshoofden en opvolgingssituatie	18
4. PRODUKTIEOMSTANDIGHEDEN	20
4.1 Inleiding	20
4.2 Verkavelingssituatie en uitbreidingsmogelijkheden	20
4.3 Ouderdom van de kassen	22
4.4 Substraatteelt en watervoorziening	23
4.5 Procescomputer	24
5. PRODUKTIEOMVANG EN INKOMENSSITUATIE	25
5.1 Produktieomvang	25
5.2 Inkomenssituatie	26
6. TOEKOMSTIGE ONTWIKKELINGEN	28
LITERATUUR	30
BIJLAGEN	31

Samenvatting

Noordse Buurt is een glastuinbouwgebied in de provincie Zuid-Holland ten noordoosten van de Nieuwkoopse Plassen. Het grootste deel van de cultuurgrond in het gebied wordt verpacht door de Inspectie der Domeinen, die de grond in kavels van rond de één hectare heeft uitgegeven.

In het gebied liggen 49 gespecialiseerde glastuinbouwbedrijven met een gemiddeld areaal cultuurgrond van 84 are, waarvan 49 are bedekt is met glas. De opengrondstuinbouw is er erg belangrijk. Ongeveer de helft van de glastuinbouwbedrijven heeft opengrondstuinbouw en het areaal is ten opzichte van 1983 met ruim 40% toegenomen op de gecontinueerde glastuinbouwbedrijven. De grond bestaat voor een groot deel uit zure veengrond, waardoor de opbrengsten per vierkante meter in vergelijking met andere gebieden enigszins achterblijven.

In het gebied worden hoofdzakelijk bloemen geteeld, waarvan de glasrozen het grootste areaal in beslag nemen. Op grond van de onderscheiden teelten zijn de bedrijven ingedeeld in glasrozenbedrijven, overige glasbloemenbedrijven en overige glasbedrijven. Over het algemeen hebben de glastuinders in Noordse Buurt oude, kleine, weinig moderne kassen. De uitbreidingsmogelijkheden zijn gezien de relatief kleine oppervlakte cultuurgrond per bedrijf gering.

De gemiddelde leeftijd van de bedrijfshoofden is 44 jaar. Ongeveer één derde is ouder dan 50 jaar; hiervan heeft ongeveer de helft een opvolger. Driekwart van de opvolgers wordt aangetroffen bij de glasrozenbedrijven.

Er zitten grote verschillen tussen de verschillende bedrijfstypen in de geraamde arbeidsopbrengst per hectare glas en per bedrijf. De hoogste arbeidsopbrengst per hectare glas wordt aangetroffen op de glasrozenbedrijven (f 222.000,-) en de laagste op de overige glasbloemenbedrijven (f 104.000,-). De hoogste arbeidsopbrengst per bedrijf wordt eveneens aangetroffen op de glasrozenbedrijven (f 121.000,-) en de laagste op de overige glasbedrijven (f 57.000,-). Bij de gemiddelde arbeidsopbrengst per aje zijn de verschillen tussen de verschillende bedrijfstypen minder groot. Gemiddeld lag deze op f 38.000,-.

De toekomstperspectieven voor de glastuinbouw zijn op dit moment weinig rooskleurig. Enerzijds spelen hierbij de aanwezigheid van zure veengrond en de geringe mogelijkheden om uit te breiden een rol, terwijl anderzijds de houding van de bedrijfshoofden ten aanzien van vernieuwingen een rol speelt. Als de glastuinders in het gebied ook in de toekomst een "goede" boterham in de glastuinbouw willen blijven verdienen zal er geïnvesteerd moeten worden in vernieuwing van glasopstanden en modernisering van bedrijven.

1. Inleiding

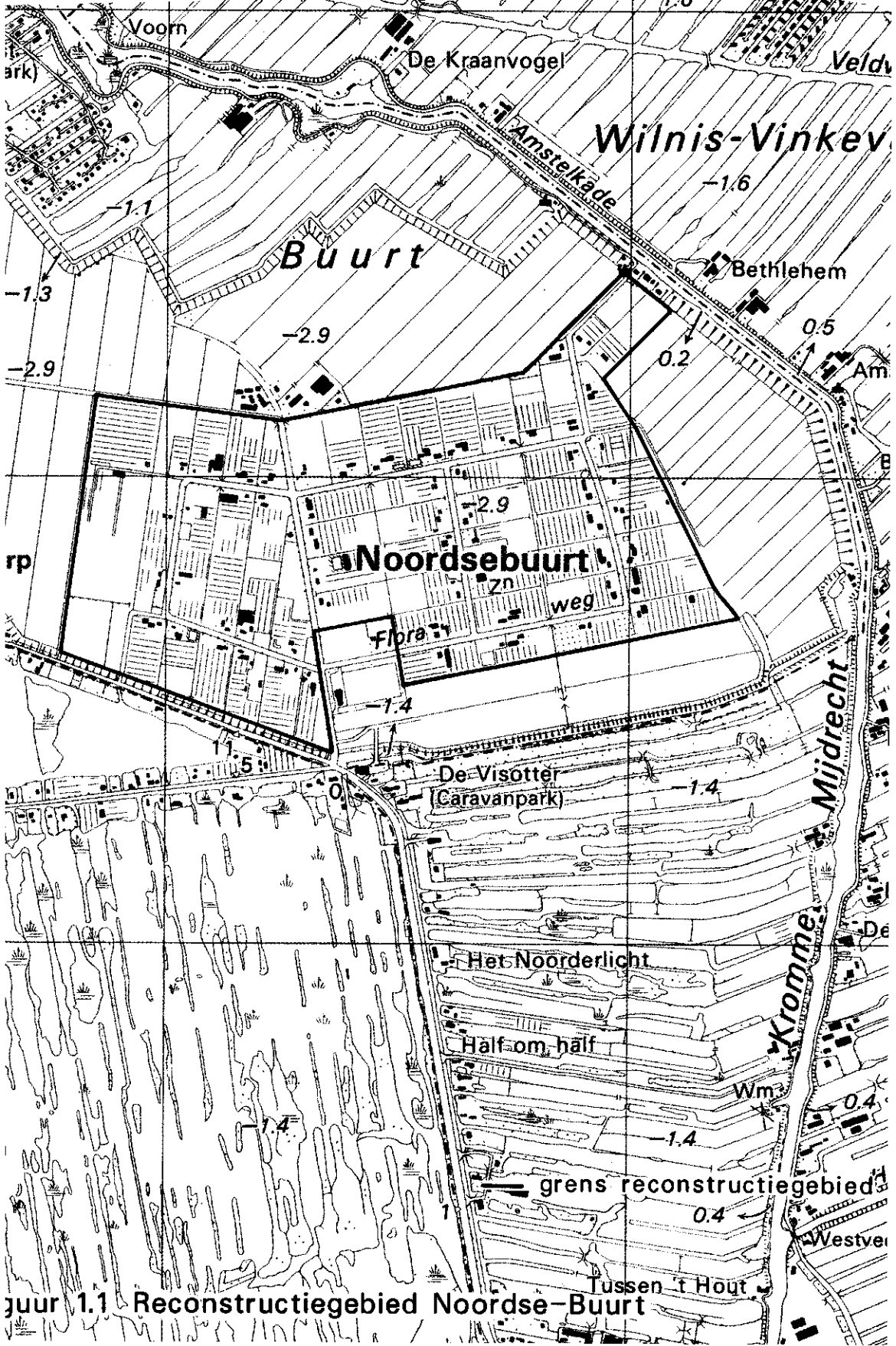
De Regeling Reconstructie Oude Glastuinbouwgebieden (RROG) heeft als doel het bevorderen van de economische ontwikkeling in oude glastuinbouwgebieden en het treffen van de daarvoor benodigde voorzieningen. Ten behoeve van de voorbereiding van een reconstructieproject is het nodig inzicht te hebben in de structuur van de glastuinbouw in het gebied. Het gaat daarbij onder meer om de ontwikkeling van het aantal bedrijven en arbeidskrachten, het grondgebruik en de produktiesamenstelling, de bedrijfsoppervlakte en de bedrijfsomvang in relatie tot de continuïteit van de bedrijven. Ook voor het glastuinbouwgebied "Noordse Buurt", dat onder deze regeling valt, werd een dergelijke verkenning noodzakelijk geacht. De Landinrichtingsdienst (LD) heeft het Landbouw-Economisch Instituut (LEI) verzocht hieraan uitvoering te geven.

Het reconstructiegebied "Noordse Buurt" ligt in de provincie Zuid-Holland ten noordoosten van de Nieuwkoopse Plassen. De begrenzing is aangegeven op figuur 1.1. Het gebied maakt deel uit van een droogmakerijenlandschap dat is ontstaan uit verveningen. Nadat het was ingepolderd is er nog veen gewonnen, waarna het in het begin van de vijftiger jaren is overgedragen aan de Inspectie der Domeinen, die de grond in kavels van rond één hectare heeft uitgegeven. Momenteel wordt het merendeel van de grond nog steeds door deze dienst verpacht. De grond bestaat voor een groot deel uit zure veengrond. In het gebied Noordse Buurt lagen in 1988 55 bedrijven met een gezamenlijke oppervlakte cultuurgrond van ruim 57 ha. Van de totale oppervlakte cultuurgrond is bijna de helft bedekt met glas.

De wegen in het gebied zijn redelijk begaanbaar maar erg smal. Dit heeft tot gevolg dat voertuigen elkaar moeilijk kunnen passeren. Daarnaast worden door vrachtauto's veel kopse kanten van in- en uitritten stukgereden.

Voor dit onderzoek is gebruik gemaakt van gegevens uit de Landbouwmetellingen 1983 en 1988, het LEI-boekhoudnet en gegevens uit een aanvullende enquête, die door de Provinciale Afdeling Uitvoering Regelingen van het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij is uitgevoerd in samenwerking met het Staring Centrum. Daarnaast zijn gegevens gebruikt uit andere bronnen.

In tegenstelling tot eerdere verkenningen is geen inventarisatie verricht door het LEI, hetgeen inhoudt dat geen inzicht kan worden verkregen in de afname van het aantal bedrijven vanaf 1983 en er evenmin een aanpassing van de beroepsindeling heeft plaatsgehad. De nadruk ligt bij dit onderzoek vooral op de gecontinueerde bedrijven. Noordse Buurt is door zijn ontwikkeling en structuur een bijzonder gebied. Tegen deze achtergrond zullen de glastuinbouwbedrijven in het Zuidhollands Glasdistrict (ZHG) in

jaar 1.1 Reconstructiegebied Noordse-Buurt

deze verkenning als referentiekader worden gebruikt voor de bedrijven in Noordse Buurt. Daarnaast zullen ter vergelijking de gegevens van gecontinueerde bedrijven in het veengebied "ter Aar" gebruikt worden.

2. Bedrijfstype en grondgebruik

2.1 Ontwikkeling van het aantal bedrijven naar bedrijfstype

In Noordse Buurt lagen in 1988 55 bedrijven. Het merendeel van deze bedrijven (49) bestond in 1983 ook al. Tussen 1983 en 1988 zijn er door splitsing en stichting van bedrijven zes nieuwe bedrijven bijgekomen. Deze zullen in het vervolg als toetreders worden vermeld, tenzij anders is aangegeven.

Voor dit onderzoek zijn de bedrijven ingedeeld in een aantal bedrijfstypen. Als eerste indelingsmaatstaf is het aandeel van de glastuinbouw in de totale produktieomvang gehanteerd. Om ingedeeld te worden in een bepaald glastuinbouwtype moet minimaal 60% van de totale produktieomvang (voor de gecontinueerde bedrijven in beide jaren) uit glastuinbouw bestaan. Bedrijven die minder dan 60% van de bedrijfsomvang in de glastuinbouw hadden zijn in deze verkenning grotendeels buiten beschouwing gelaten. In totaal betreft dit zes bedrijven. De overige 49 glastuinbouwbedrijven zijn verder ingedeeld naar de belangrijkste teelt op het bedrijf. Op grond hiervan zijn drie typen bedrijven onderscheiden te weten glasrozen-, overige glasbloemen- en overige glastuinbouwbedrijven. De overige glastuinbouwbedrijven bestaan voor een groot deel uit sterk gespecialiseerde plantenbedrijven.

Tabel 2.1 Aantal bedrijven naar bedrijfstype in 1983 en 1988

Bedrijfstype *)	Gecontinueerde bedrijven in		Toegetre- den be- drijven	Totaal aantal bedr. in 1988
	1983	1988		
Glasrozenbedrijven	21	18	1	19
Overige glasbloemen- bedrijven	17	21	2	23
Overige glastuinbouw- bedrijven	5	4	3	7
Totaal aantal glastuin- bouwbedrijven	43	43	6	49
Overige bedrijven	6	6	-	6
Totaal aantal bedrijven	49	49	6	55

*) Het in de type aangeduide gewas maakt minimaal 60% uit van de produktieomvang in de glastuinbouw van de betreffende bedrijven.

Tussen 1983 en 1988 zijn zes glastuinbouwbedrijven van type veranderd. Het grootste deel van deze veranderingen in type heeft betrekking op bedrijven, die zich meer op de teelt van overige glasbloemen heeft toegelegd.

Het merendeel van de gecontinueerde bedrijven is sterk gericht op de glastuinbouw, aangezien driekwart van deze deze bedrijven meer dan 80% van de produktieomvang in de glastuinbouw heeft.

2.2 Grondgebruik

De totale oppervlakte cultuurgrond van het gebied is ruim 57 hectare. Hiervan is ruim 42 hectare in gebruik bij de gespecialiseerde glastuinbouwbedrijven (inclusief de toegetreden bedrijven). Van de oppervlakte cultuurgrond op glastuinbouwbedrijven, wordt 57% gebruikt voor de glastuinbouw, 21% voor opengrondstuinbouw, en 13% voor grasland (22% van de glastuinbouwbedrijven heeft grasland). De resterende grond is braakland (9%).

De zes bedrijven, die in beide jaren minder dan 60% van de produktieomvang in de glastuinbouw hadden, gebruikten in 1988 15 hectare cultuurgrond. Hiervan is ruim de helft in gebruik bij één bedrijf. Bijna driekwart van deze grond was in 1988 opengrondstuinbouw en bijna één vierde glastuinbouw.

Tabel 2.2 Grondgebruik (in are) van alle bedrijven in Noordse Buurt in 1988

Grondgebruik	Gecon- tinueerde bedrijven	Toege- treden bedrijven	Overige bedrij- ven	Alle bedrij- ven	Index *) (1983=100)
Glastuinbouw	2242	181	367	2790	104
Opengronds- tuinbouw	722	168	1097	1987	141
Grasland	555	-	-	555	57
Braakland	343	34	40	417	85
Totaal	3862	383	1504	5749	95

*) De index heeft alleen betrekking op de gecontinueerde glastuinbouwbedrijven.

De totale oppervlakte cultuurgrond op de gecontinueerde glastuinbouwbedrijven is tussen 1983 en 1988 afgenomen met bijna 5%. Daar tegenover staat echter dat het glasareaal op deze bedrijven is toegenomen (met circa 4%), evenals het areaal opengrondstuinbouw, dat met circa 41% is toegenomen. Deze toenamen

zijn voor een belangrijk deel gerealiseerd door een afname van het op de glastuinbouwbedrijven aanwezige areaal grasland met 43%. De toename van het areaal glas komt door uitbreiding van het areaal glas op negen bedrijven met circa 20 are glas per bedrijf en afname van het areaal glas op dertien bedrijven met circa 8 are per bedrijf.

2.3 Teelten onder glas, glasareaal en areaal opengrondstuinbouw op de glastuinbouwbedrijven

Het grootste deel van het areaal cultuurgrond onder glas wordt in beslag genomen door de glasbloemen (91%), met als belangrijkste teelt glasrozen, die beslag legt op 49% van het glasbloemenareaal. De belangrijkste uitbreidingen in teelten op de gecontinueerde bedrijven hebben zich voorgedaan bij de chrysanten, lelies en de overige bloemen. De grootste afnames in areaal komen voor rekening van de anjers (zie tabel 2.4). Indien de arealen van de verschillende teelten in Noordse Buurt worden vergeleken met de arealen in het ZHG blijkt dat Noordse Buurt een nogal afwijkend beeld laat zien, daar 91% van het glasareaal wordt gebruikt voor de teelt van glasbloemen, terwijl in het ZHG ruim één derde van het glasareaal wordt gebruikt voor deze teelt

Tabel 2.3 Areaal glas in are van de verschillende teelten naar type bedrijven in 1988

Soort teelt	Gecontinueerde be- drijven			Toege- treden bedrij- ven	Totaal aantal are glas- tuinbouw	Index *) 1983= 100
	glas rozen	overige glas- bloemen	overig glas			
Rozen	971	88	7	19	1085	102
Anjers	-	31	-	-	31	16
Chrysanten	-	138	-	-	138	160
Lelies	5	122	-	-	127	169
Fresia's	-	164	-	-	164	94
Overige bloemen	35	517	-	112	664	140
Totaal bloemen	1011	1060	7	131	2209	105
Overige glastuinbouw	6	-	158	50	214	87
TOTAAL	1017	1060	165	181	2423	104

*) Heeft alleen betrekking op de gecontinueerde bedrijven.

(exclusief planten) (Tuinbouwcijfers, 1988). Bij de toegetreden bedrijven wordt op bijna driekwart van het areaal cultuurgrond onder glas bloemen geteeld, op circa één vijfde pot- en perkplanten en daarnaast nog wat boomkwekerijprodukten.

Naast de hiervoor genoemde teelten komen op enkele glastuinbouwbedrijven nog tulpen- en narcissenbroei voor. Hierop wordt verder niet ingegaan, aangezien de tulpenbroei ten opzichte van 1983 met 84% is afgenomen en de narcissenbroei nagenoeg niet voorkomt op de bij deze studie betrokken bedrijven.

Op basis van bij de landbouwtellingen onderscheiden teelten onder glas 1) is de specialisatiegraad van de gecontinueerde bedrijven berekend. Hieruit komt naar voren dat tussen 1983 en 1988 het aantal teelten per bedrijf is afgenomen van 1,7 naar 1,5. Dit betekent, dat er een verdere specialisatie naar teelten op de bedrijven plaatsvindt. Met name op de overige glasbloemen- en de overige glastuinbouwbedrijven is het aantal teelten onder glas per bedrijf sterk afgenomen van respectievelijk 2,0 en 2,2 in 1983 tot 1,7 en 1,3 in 1988. De grootste mate van specialisatie in teelten wordt aangetroffen op de bedrijven van het type glasrozen.

De glastuinbouwbedrijven in Noordse Buurt hebben gemiddeld 87 are cultuurgrond, waarvan circa 49 are is bedekt met glas. De toegetreden bedrijven zijn met gemiddeld 64 are cultuurgrond en 30 are glas aanmerkelijk kleiner. Het gemiddelde glasareaal van de bedrijven in Noordse Buurt is aanmerkelijk kleiner dan dat van de glastuinbouwbedrijven in het ZHG, waar de gemiddelde glasoppervlakte van de gespecialiseerde glastuinbouwbedrijven rond de 100 are ligt. Dit verschil hangt onder meer samen met het feit dat veel bedrijven in Noordse Buurt naast glastuinbouw nog opengrondstuinbouw hebben en dit in het ZHG nauwelijks voorkomt.

Uit het voorgaande is naar voren gekomen dat naast glastuinbouw ook de opengrondstuinbouw op de bedrijven in Noordse Buurt een belangrijke plaats inneemt: bijna de helft van de gecontinueerde glastuinbouwbedrijven heeft deze vorm van tuinbouw. Gemiddeld hebben deze bedrijven circa 35 are opengrondstuinbouw en de belangrijkste teelten zijn bloemen en vaste planten. Van de zes toegetreden glastuinbouwbedrijven hebben er drie opengrondstuinbouw. Het gemiddelde areaal opengrondstuinbouw van deze bedrijven ligt met 56 are echter hoger dan van de gecontinueerde glastuinbouwbedrijven met tuinbouw. Dat er nog zoveel opengrondstuinbouw in het gebied voorkomt kan deels worden verklaard uit de ontstaansgeschiedenis van het gebied. Nadat de grond namelijk ingepolderd was, was deze vooral in de beginperiode erg nat, waardoor voornamelijk groenten geteeld werden. Later is men overgegaan op de teelt van bloemen en geleidelijk is men overgestapt op de teelten in kassen.

---

1) Bij deze berekening is de categorie overige glasbloemen, zoals deze in de metelling gevraagd is voor één teelt geteeld.

In tabel 2.4 wordt nader ingegaan op de gemiddelde arealen opengrondstuinbouw en glastuinbouw op de glastuinbouwbedrijven. Hieruit komt naar voren dat bij de gecontinueerde glastuinbouwbedrijven het gemiddelde areaal opengrondstuinbouw op de glasrozenbedrijven relatief gezien het sterkst is toegenomen, terwijl op de overige glastuinbouwbedrijven nauwelijks opengrondstuinbouw voorkomt. Deze vorm van tuinbouw komt ook nauwelijks voor op bedrijven, die een glasareaal hebben, met meer dan 75 are glas.

Tabel 2.4 Gemiddeld areaal glas plus opengrondstuinbouw *) per bedrijf naar bedrijfstype en glasareaal van de glastuinbouwbedrijven

	Gemiddeld areaal in 1983		Totaal areaal per be- drijf in 1983	Gemiddeld areaal in 1988		Totaal areaal per be- drijf in 1988
	opengr. tuinb.	glas tuinb.		opengr. tuinb.	glas tuinb.	
Bedrijfstype						
- glasrozen	12	50	62	18	57	75
- overige glasbloemen	14	51	65	19	50	69
- overig glas	3	47	50	2	41	43
Glasareaal						
- < 25 are	6	17	23	10	20	30
- 25-50 are	16	36	52	19	34	53
- 50-75 are	12	64	76	23	65	88
- >= 75 are	-	85	85	7	89	96
Totaal gecon- tinueerde bedrijven						
	12	50	62	17	52	69
Toetreders						
				28	30	58
Totaal alle bedrijven						
	12	50	62	18	49	67

*) Het gemiddelde areaal opengrondstuinbouw is berekend over het totale aantal glastuinbouwbedrijven per categorie.

Het gemiddelde glasareaal van de bedrijven van het type glasrozen is ten opzichte van 1983 toegenomen en op de bedrijven van de typen overige glasbloemen en overig glas afgenomen. De veranderingen in de gemiddelde glasarealen van de verschillende

bedrijfstypen worden deels veroorzaakt door veranderingen in bedrijfstype en deels door bedrijfsvergrotingen en verkleiningen. Circa 55% van het totale aantal glastuinbouwbedrijven heeft minder dan 50 are glastuinbouw (zie tabel 2.5).

Tabel 2.5 Glasareaal naar bedrijfstype

Bedrijfstype	Totaal are per type		Aantal bedrijven met ... are glas in 1988			
	1983	1988	<25	25-50	50-75	>75
Glasrozen	1059	1017	1	7	7	3
Ov. glasbloemen	866	1060	3	8	6	4
Overige glas	237	165	1	2	-	1
Totaal gecontinueerde bedrijven	2162	2242	5	17	13	8
Toetreders		181	4	1	-	1
Totaal	2162	2423	9	18	13	9

Van het totale aantal glastuinbouwbedrijven heeft het merendeel een glasoppervlak beneden de 50 are. Voor de meeste teelten wordt tegenwoordig aangenomen, dat tot een oppervlakte van 150 are in principe nog schaalvoordelen zijn te behalen door verlaging van de kosten. Deze grens is echter sterk afhankelijk van de produktieomstandigheden op de bedrijven, de specifieke teelten en de ondernemerskwaliteiten. Uitgaande van deze oppervlakte zijn op nagenoeg alle bedrijven in de Noordse Buurt nog belangrijke schaalvoordelen te behalen.

Een aantal ontwikkelingen, die in het voorgaande zijn aangegeven zijn tegengesteld aan de ontwikkelingen in een gebied als ter Aar. Hieronder zal hier in het kort op in worden gegaan, waarbij de getallen tussen haakjes betrekking hebben op de gecontinueerde bedrijven in Noordse Buurt. In ter Aar is de oppervlakte cultuurgrond tussen 1983 en 1988 met circa 20% toegenomen (Noordse Buurt: afname 5%), het areaal glas met circa 10% (4%) en het areaal grasland met circa 25% (afname 43%). Het areaal opengrondstuinbouw is echter met ruim 10% afgenomen (toename 41%).

Van het totale glasareaal in ter Aar wordt circa 70% gebruikt voor de bloemteelt, waarvan de rozenteelt bijna een kwart uitmaakt. De glastuinbouwbedrijven hebben gemiddeld 95 are cultuurgrond (90 are), waarvan 39 are glas (52). Circa 60% (50%) van de glastuinbouwbedrijven heeft opengrondstuinbouw met een gemiddeld areaal van 28 are (35 are).

3. Arbeidsbezetting, leeftijd bedrijfshoofden en opvolgingssituatie

3.1 Omvang en samenstelling van de agrarische beroepsbevolking

In 1988 waren op de glastuinbouwbedrijven 172 arbeidskrachten werkzaam, waarvan 160 op de gecontinueerde bedrijven. Ten opzichte van 1983 is het aantal arbeidskrachten op de gecontinueerde bedrijven toegenomen (6%). De toename van het aantal arbeidskrachten op deze bedrijven wordt voornamelijk veroorzaakt door een toename van het aantal vrouwelijke arbeidskrachten. De toename van het aantal arbeidskrachten is slechts gedeeltelijk te verklaren door een toename van het glasareaal en het areaal opengrondstuinbouw op deze bedrijven. In ter Aar is het aantal arbeidskrachten op de gecontinueerde bedrijven echter met circa 10% afgenomen, terwijl het areaal glas is toegenomen.

Gemiddeld zijn op de gecontinueerde bedrijven 3,7 arbeidskrachten werkzaam en op de toetredende bedrijven 2,0. De lage arbeidsbezetting op de toetredende bedrijven is gedeeltelijk toe te schrijven aan het feit dat het voornamelijk zeer kleine bedrijven zijn. Uit tabel 3.1 komt naar voren dat het gemiddelde aantal arbeidskrachten per bedrijf het hoogste ligt bij de glasrozenbedrijven (4,2 arbeidskrachten). De grootse stijging van het gemiddelde aantal arbeidskrachten komt voor rekening van het type overige glasbedrijven. Dit zegt evenwel niet zoveel omdat een

Tabel 3.1 Aantal arbeidskrachten en arbeidsjaareenheden (aje) naar bedrijfstype

Bedrijfstype	Totale aantal arbeidskrachten		Gemiddeld aantal arbeidskrachten		Gemiddeld aantal aje	
	1983	1988	1983	1988	1983	1988
Glasrozen bedrijven	79	75	3,8	4,2	3,1	3,4
Overige glasbloemenbedrijven	60	71	3,5	3,4	2,9	2,5
Overige glasbedr.	12	14	2,4	3,5	2,2	2,5
Totaal gecontinueerde bedr.	151	160	3,5	3,7	2,9	2,9
Toetreders		12		2,0		1,5
Totaal alle bedr.	151	172	3,5	3,5	2,9	2,7

aantal bedrijven van type veranderd is. Als het gemiddelde aantal arbeidskrachten in Noordse Buurt wordt vergeleken met het ZHG blijkt dat in Noordse Buurt de arbeidsbezetting veel lager ligt (in het ZHG zijn per bedrijf circa 4,6 arbeidskrachten werkzaam). Hierbij moet wel opgemerkt worden, dat de produktieomvang van deze bedrijven ook circa 1,5 maal zo groot is als in Noordse Buurt en dat er in het ZHG veel minder opengrondstuintbouw voorkomt.

Het percentage gezinsarbeidskrachten op de gecontinueerde bedrijven is 61% (in 1983 59%). Op de toetredende bedrijven ligt dit percentage met 83% aanmerkelijk hoger.

Naast onderscheid in gezins- en vreemde arbeidskrachten is tevens onderscheid gemaakt tussen meer en minder dan twintig uur per week meewerken (zie tabel 3.2). Door dit onderscheid te maken kan een beter inzicht worden verkregen in de inzet van de arbeidskrachten.

Op de gecontinueerde bedrijven is het aantal arbeidskrachten dat minder dan 20 uur meewerkt met 24% toegenomen, terwijl het aantal arbeidskrachten, dat meer dan 20 uur meewerkt nauwelijks is veranderd. Met name het aantal meewerkende kinderen en echtgenoten, dat minder dan 20 uur meewerkt is toegenomen, terwijl het aantal vreemde onregelmatig werkzame arbeidskrachten juist is afgenomen. Deze tendens is tegengesteld aan de landelijke trend, waar juist het aantal meewerkende echtgenoten en kinderen afneemt.

Tabel 3.2 Aantal arbeidskrachten naar arbeidstijd per week en soort arbeidskracht in 1983 en 1988

Soort arbeidskrachten	Gecontinueerde bedrijven				Toetreders	
	1983		1988			
	minder 20 uur	meer 20 uur	minder 20 uur	meer 20 uur	minder 20 uur	meer 20 uur
Bedrijfshoofden	1	42	-	43	1	6
Echtgenoten	6	27	15	22	2	1
Kinderen	3	9	6	12	-	-
Overige familie	1	-	-	-	-	-
Vreemd regelmatig	6	44	8	47	-	2
Vreemd onregelmatig *)	12	-	7	-	-	-
Totaal	29	122	36	124	3	9

*) In de landbouwtelling is geen onderscheid meer gemaakt tussen meer en minder dan 20 uur meewerken.

Gezien de grote variatie in het aantal gewerkte uren per arbeidskracht kan het arbeidsvolume beter worden uitgedrukt in arbeidsjaareenheden (aje), waarbij één arbeidsjaareenheid overeen komt met de arbeid van één persoon in één jaar bij een volledige werkweek. De 172 losse en vaste arbeidskrachten in 1988 stonden voor 134 aje (inclusief 9 aje op de toetredende bedrijven). Dit komt neer op gemiddeld 2,7 aje per bedrijf. Het aantal aje op de gecontinueerde bedrijven is ten opzichte van 1983 nauwelijks veranderd, maar het aantal arbeidskrachten wel. Hieruit volgt dat er meer in deeltijd gewerkt wordt.

3.2 Leeftijd bedrijfshoofden en opvolgingssituatie

De gemiddelde leeftijd van alle bedrijfshoofden in Noordse Buurt was in 1988 44 jaar. Bij de gecontinueerde bedrijven was deze in 1983 44 jaar en in 1988 46 jaar. De gemiddelde leeftijd van de bedrijfshoofden op deze bedrijven is dus toegenomen. De gemiddelde leeftijd is echter minder toegenomen dan verwacht zou mogen worden. Dit komt doordat tussen 1983 en 1988 vijf bedrijven zijn overgenomen door jongere bedrijfshoofden. De gemiddelde leeftijd van de bedrijfshoofden op de toetredende bedrijven lag met 30 jaar beduidend lager dan de gemiddelde leeftijd. Als de gemiddelde leeftijd van alle bedrijfshoofden wordt vergeleken met die in het ZHG blijkt deze daar circa drie jaar hoger te liggen. Circa één derde van het totale aantal bedrijfshoofden is ouder

Tabel 3.3 Aantal bedrijfshoofden in de verschillende leeftijdsklassen naar bedrijfstype en glasareaal in 1988

	Leeftijdsklassen					Totaal
	25-35	35-45	45-50	50-60	>=60	
Bedrijfstype						
- glasrozen	1	4	5	6	2	18
- overige glasbloemen	6	5	5	3	2	21
- overig glas	-	1	-	2	1	4
Glasareaal						
- < 25 are	2	-	-	2	1	5
- 25-50 are	1	5	5	4	2	17
- 50-75 are	2	4	3	2	2	13
- >= 75 are	2	1	2	3	-	8
Toetreders	5	1	-	-	-	6
Totaal	12	11	10	11	5	49

dan 50 jaar. Bij de gecontinueerde bedrijven treden tussen de onderscheiden bedrijfstypen grote verschillen op. Op de overige glasbloemenbedrijven is ruim driekwart van de bedrijfshoofden jonger dan 50 jaar, terwijl dit percentage op de glasrozen met 56% aanmerkelijk lager ligt.

Van de 16 bedrijfshoofden, die in 1988 ouder dan 50 jaar waren, had de helft een opvolger. Op de bedrijven van het type glasrozen had driekwart van de bedrijfshoofden, die ouder dan 50 jaar waren, een opvolger. Driekwart van de potentiële opvolgers heeft een middelbare of hogere opleiding gevolgd. Het merendeel van de opvolgers is jonger dan 25 jaar en ze zijn op één na allemaal op het ouderlijk bedrijf werkzaam. Als het opleidingsniveau van de opvolgers wordt vergeleken met die van het ZHG blijkt deze in Noordse Buurt aanmerkelijk hoger te liggen.

4. Produktieomstandigheden

4.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt nader ingegaan op enkele produktieomstandigheden op de bedrijven, die betrekking hebben op de inrichting en de moderniteit van de bedrijven. Het grootste deel van de gegevens, die in dit hoofdstuk gebruikt worden zijn afkomstig van de in de inleiding genoemde enquête 1), die in 1988 in het gebied is gehouden. Daar het hier om een eenmalige enquête gaat is een vergelijking van de produktieomstandigheden met voorgaande jaren niet mogelijk. Gezien bovenstaande is het niet zinvol nog onderscheid te maken tussen toetredende bedrijven en gecontinueerde bedrijven. Alleen indien er opmerkelijke verschillen zijn zal dit in het kort worden toegelicht.

4.2 Verkavelingssituatie en uitbreidingsmogelijkheden

Voor de bedrijven is het van belang, dat alle grond zoveel mogelijk op één plaats geconcentreerd is. Met het oog op onder andere arbeidsefficiëntie en energieverbruik is het daarnaast van

Tabel 4.1 Aantal bedrijven in de verschillende klasse kavelbreedtes (in meter) naar bedrijfstype en glasareaal in 1988

	<60	60-70	70-80	>=80	Totaal
<i>Bedrijfstype</i>					
- glasrozen	1	3	12	3	19
- overige glasbloemen	2	5	13	3	23
- overig glas	3	2	-	2	7
<i>Glasareaal</i>					
- < 25 are	4	2	3	-	9
- 25-50 are	2	4	8	4	18
- 50-75 are	-	3	8	2	13
- >= 75 are	-	1	6	2	9
Totaal	6	10	25	8	49

1) Zie bijlage 2 voor voorbeeld van deze enquête.

belang dat de kassen bij de meeste teelten zo veel mogelijk vierkant zijn. Verder is het wenselijk dat het perceel niet te klein is en voldoende uitbreidingsmogelijkheden biedt voor een eventuele uitbreiding. In Noordse Buurt heeft ruim 90% van de bedrijven één kavel. De gemiddelde lengte/breedte verhouding van de kavel met de grootste glasopstand is ongeveer 2:1 (153m/71m). Deze afmetingen zijn inclusief het woonhuis, tuin en andere gebouwen, die op deze kavel staan. Dit heeft tot gevolg dat deze lengte/breedte verhouding alleen een indicatie geeft voor de maximale breedte van het perceel. Circa 71% van het totale aantal bedrijven heeft een kavelbreedte tussen de 60 en 80 meter, 12% heeft een kavelbreedte, die kleiner is dan 60 meter en 16% heeft een kavelbreedte groter dan 80 meter. Deze gelijkmatige verdeling hangt samen met de wijze waarop de kavels indertijd zijn uitgegeven door de Dienst de Domeinen.

Ruim twee derde van de bedrijven heeft op de kavel met de grootste glasopstand nog uitbreidingsmogelijkheden. Ruim 70% van deze bedrijven kan het glasareaal op deze kavel met minder dan 50 are uitbreiden. De bedrijven van het type overig glas hebben de minste uitbreidingsmogelijkheden. Van de bedrijven, die

Tabel 4.2 Procentuele verdeling van de bedrijven naar uitbreidingsmogelijkheden in are naar bedrijfstype, glasareaal en leeftijd bedrijfshoofd

	Uitbreidingsmogelijkheden in are				Totaal
	geen	0-25	25-50	>=50	
<i>Bedrijfstype</i>					
- glasrozen	32	15	32	21	100
- overige bloemen	26	26	22	26	100
- overig glas	43	47	6	-	100
<i>Glasareaal</i>					
- < 25 are	22	34	22	22	100
- 25-50 are	6	17	44	33	100
- 50-75 are	53	31	8	8	100
- >= 75 are	56	22	11	11	100
<i>Leeftijd en opvolging</i>					
- < 50 jaar	40	21	18	21	100
- >= 50 jaar					
- met opvolger	12	25	38	25	100
- zonder opvolger	12	38	38	12	100
Totaal	31	24	24	21	100

meer dan 50 are glas hebben (45% van het totaal aantal bedrijven) heeft 55% geen uitbreidingsmogelijkheden (zie tabel 4.2).

4.3 Ouderdom van de kassen

De resultaten in de glastuinbouw worden in belangrijke mate mede bepaald door de moderniteit van de kassen. Hoe jonger de kas hoe efficiënter meestal de produktiemiddelen arbeid en energie aangewend kunnen worden en hoe groter de lichtinval is, die opbrengstverhogend werkt. Volgens de verkregen informatie is op circa 84% van de bedrijven het grootste kascomplex voor 1980 gebouwd. Dit betekent dat het merendeel van de bedrijven momenteel kassen heeft die als verouderd moeten worden beschouwd. Het is opmerkelijk dat tussen 1980 en 1985 geen nieuwe kassen zijn gebouwd. Dit moet echter ook mede worden gezien tegen de energieprijzen van die tijd. Na deze periode hebben echter ook weinig vernieuwingen plaats gehad, terwijl deze elders wel plaats hebben gehad. Uit bovenstaande komt naar voren dat het merendeel van de bedrijfshoofden terughoudend is ten aanzien van vernieuwingen.

Tabel 4.3 Procentuele verdeling van de bedrijven naar ouderdom van de grootste glasopstand naar bedrijfstype, glasareaal en leeftijd van de bedrijfshoofden

	Bouwjaar				Totaal
	<75	75-80	80-85	>=85	
<i>Bedrijfstype</i>					
- glasrozen	42	42	0	16	100
- overige bloemen	78	4	0	18	100
- overig glas	72	14	0	14	100
<i>Glasareaal</i>					
< 25 are	89	-	0	11	100
25-50 are	72	22	0	6	100
50-75 are	54	23	0	23	100
>= 75 are	34	33	0	33	100
<i>Leeftijd en opvolging</i>					
< 50 jaar	67	18	0	15	100
>= 50 jaar					
- met opvolger	38	38	0	24	100
- zonder opvolger	76	12		12	100
Totaal	63	21	0	16	100

Opvallend is dat bij alle bedrijven van de toetreden bedrijfshoofden het kascomplex ouder is dan tien jaar. Dit wordt vermoedelijk veroorzaakt door het feit dat deze bedrijven zijn ontstaan door splitsingen van bestaande bedrijven en stichting van bedrijven met tweedehands kassen. De nieuwere kassen komen voornamelijk voor op bedrijven, die meer dan 50 are glas hebben (27% van deze bedrijven heeft een kas die na 1985 gebouwd is).

De glasrozenbedrijven beschikken in het algemeen over iets nieuwere kassen dan de andere typen bedrijven. Toch moet ook het merendeel van deze kassen als verouderd worden beschouwd. Met name de bedrijven, waarvan het bedrijfshoofd ouder is dan 50 jaar en waar een opvolger aanwezig is hebben over het algemeen wat nieuwere kassen. De bedrijfshoofden, die jonger zijn dan 50 jaar hebben relatief veel oude kassen. Ruim de helft hiervan (55%) heeft tevens een glasareaal beneden de 50 are. Een verklaring hiervoor zou kunnen zijn dat deze bedrijven zijn gestart op een klein, oud bedrijf en nog niet in een zodanige financiële situatie verkeren dat geïnvesteerd kan worden in uitbreidingen en/of vernieuwingen.

4.4 Substraatteelt en watervoorziening

Teeltmethodes ontkoppeld van grond, zogenaamde substraatteelt, waarbij de grond meestal door steenwol wordt vervangen, geven nieuwe mogelijkheden en hogere gewasopbrengsten. Dit onder meer door een nauwkeuriger afstemming van water- en voedingsstoffen op de behoefte van het gewas. In de glasgroentesector heeft de substraatteelt veel meer opgang gemaakt dan in de glasbloemensector, waar deze methode later is toegepast. Het is daarom niet verwonderlijk dat in Noordse Buurt, waar de glasbloementeelt de belangrijkste teelt is, weinig substraatteelt wordt aangetroffen (slechts zeven van de 49 bedrijven, waarvan er drie nog deels substraatteelt toepassen). Toch is dit aantal in vergelijking met soortgelijke bedrijven in andere gebieden erg laag. Waarschijnlijk speelt hierbij het relatief kleine glasareaal van de bedrijven een rol, omdat de investeringen in substraatteelt bij een klein glasareaal nauwelijks rendabel zijn. Ruim de helft van de bedrijven met substraatteelt is van het type glasrozen.

De ouderdom van de grootste glasopstand is niet direct van invloed op het al dan niet toepassen van substraatteelt. Voor substraatteelt is het belangrijk dat de waterkwaliteit aan hoge eisen voldoet. Van het totale aantal bedrijven heeft 29% de beschikking over een waterbassin of watersilo. Deze komen met name voor op de bedrijven, die een glasareaal hebben tussen de 25 en 75 are (34%). De bedrijven die geen waterbassin of silo hebben betrekken hun water voor een groot deel uit de Nieuwkoopse Plas-

4.5 Procescomputer

Een procescomputer is onder andere een hulpmiddel bij het regelen van het klimaat in de kassen. Dit betekent dat door het gebruik van een procescomputer het groeiproces beter in de hand gehouden kan worden. Van het totale aantal bedrijven heeft bijna één derde (31%) een procescomputer. Met name de bedrijven, die meer dan 50 are glas hebben, hebben vaak een procescomputer (45% van deze bedrijven). Opvallend is dat op ruim de helft van de glasrozenbedrijven een procescomputer voorkomt, terwijl bij de overige glasbloemenbedrijven bijna geen procescomputers voorkomen. Bij de groep bedrijven waarvan het bedrijfshoofd ouder is dan 50 jaar heeft ongeveer 38% een procescomputer. Voor het merendeel zijn dit bedrijven, waar ook een opvolger aanwezig is. Alle bedrijven die substraatteelt toepassen hebben een procescomputer.

5. Produktieomvang en inkomenssituatie

5.1 Produktieomvang

De glastuinbouw in Noordse Buurt omvat 91% van de totale produktieomvang. Circa 93% van de produktieomvang in de glastuinbouw wordt gerealiseerd op de gecontinueerde bedrijven. De gemiddelde bedrijfsomvang (uitgedrukt in sbe) op de gecontinueerde bedrijven is de afgelopen jaren toegenomen van 251 sbe in 1983 naar 281 sbe in 1988. Bij de gecontinueerde bedrijven echter zijn tussen de verschillende bedrijfstypen grote verschillen in bedrijfsomvang waar te nemen. De bedrijven van het type glasrozen liggen met gemiddeld 341 sbe ruimschoots boven het gemiddelde, terwijl de bedrijven van het type overig glas hier met gemiddeld 186 sbe beduidend onder liggen (zie tabel 5.1). De toename van het gemiddelde aantal sbe op de gecontinueerde bedrijven deed zich hoofdzakelijk voor op de glasrozenbedrijven. Het gemiddelde aantal sbe op de toetredende bedrijven ligt met 181 sbe veel lager dan van de gecontinueerde bedrijven. Hierbij moet wel opgemerkt worden

Tabel 5.1 Bedrijven naar bedrijfsomvang en bedrijfstype

Bedrijfstype	Aantal bedrijven met ... sbe in 1988				Gemiddeld aantal sbe in	
	<200	200-300	300-400	>400	1983	1988
Glasrozen	2	6	5	5	282	341
Overige bloemen	8	8	3	2	232	246
Overig glas	3	-	1	-	182	186
Totaal gecontinueerde bedrijven	13	14	9	7	251	281
Toetreders	5	-	-	1		181
Totaal	18	14	9	8	251	268

dat bijna de helft van het totale aantal sbe op deze bedrijven voor rekening komt van één bedrijf. Als dit bedrijf buiten beschouwing wordt gelaten ligt de gemiddelde bedrijfsomvang van de "overige" toetredende glastuinbouwbedrijven rond de 90 sbe.

5.2 Inkomenssituatie

Het aantal sbe per bedrijf kan als indicator worden gehanteerd voor de inkomenscapaciteit van de bedrijven. In feite geeft het aantal sbe slechts de mogelijke capaciteit weer, omdat de werkelijke inkomenssituatie sterk afhankelijk is van veel factoren zoals bedrijfstype, bedrijfs grootte, moderniteit en ondernemerschap. Van de glastuinbouwbedrijven in Noordse Buurt zijn echter geen bedrijfseconomische gegevens beschikbaar. Om toch inzicht te krijgen in de inkomenssituatie van de tuinbouw in dit reconstructiegebied is gebruik gemaakt van beschikbare gegevens van glastuinbouwbedrijven in Nederland uit het LEI-boekhoudnet. Op basis hiervan is voor de in Noordse Buurt voorkomende bedrijfstypen de gemiddelde arbeidsopbrengst 1) per sbe berekend. Deze gegevens hebben betrekking op de boekjaren 1985, 1986 en 1987. Aan de hand van deze gegevens is de arbeidsopbrengst per hectare glas, per bedrijf en per arbeidsjaareenheid (aje) in Noordse Buurt berekend. De gemiddelde arbeidsopbrengst per sbe bedroeg f 368,- voor de glasrozenbedrijven, f 411,- voor de overige glasbloemenbedrijven en f 351,- voor de overige glasbedrijven. Bij de interpretatie van de cijfers moet worden bedacht dat het gemiddelde genormeerde cijfers zijn. De situatie in het studiegebied kan hier aanmerkelijk van afwijken, doordat er naast glastuinbouw ook opengrondstuinbouw in het gebied voorkomt. Daarnaast kunnen de opbrengsten per vierkante meter in dit gebied achterblijven bij andere gebieden door de aanwezigheid van zure veengrond en de niet optimale produktieomstandigheden.

Op basis van de verschillende arbeidsopbrengsten per sbe is de totale arbeidsopbrengst in 1987 op de glastuinbouwbedrijven in het reconstructiegebied geraamd op ruim vijf miljoen gulden. Hiervan wordt 92% gerealiseerd op de glasrozen- en de glasbloemenbedrijven, die hiervan ieder ongeveer de helft voor hun rekening nemen. De gemiddelde arbeidsopbrengst per hectare cultuurgrond onder glas bedraagt op basis van deze berekening circa f 209.000,-. Er zijn grote verschillen te constateren tussen de bedrijfstypen. De glasrozenbedrijven hebben de hoogste arbeidsopbrengst per hectare cultuurgrond onder glas (f 222.000,-), terwijl deze op de overige glasbedrijven met f 178.000,- het laagst ligt.

De gemiddelde arbeidsopbrengst per bedrijf is f 103.000,-. Ook hier treden tussen de onderscheiden bedrijfstypen grote verschillen op. Het hoogste ligt deze op de glasrozenbedrijven (f 121.000,-) en het laagste op de overige glasbedrijven (f 57.000,-). Bij een gemiddelde arbeidsbezetting van 2,7 aje ligt de gemiddelde arbeidsopbrengst per aje rond de f 38.000,-. De overige bloemenbedrijven hebben met f 41.000,- de hoogste arbeidsopbrengst per aje (zie tabel 2.5).

---

1) Arbeidsopbrengst is het totale inkomen uit alle ingezette arbeid.

Tabel 5.2 Berekende arbeidsopbrengst naar bedrijfstype van alle bedrijven in 1987

Bedrijfstype	Aantal bedrijven	Arbeidsopbrengst in guldens *)		
		per hectare	per bedr.	per aje
Glasrozen	19	222.000	121.000	36.000
Overige bloemen	23	104.000	103.000	41.000
Overig glas	7	178.000	57.000	32.000
Totaal	49	209.000	103.000	38.000

*) Bron: CBS-landbouwtelling, LEI-Boekhoudnet 1985, 1986 en 1987.

Ter vergelijking: de bruto-loonkosten inclusief vakantietoelage en het werkgeversaandeel in de sociale lasten bedragen voor een minimum inkomen circa f 35.000,-. De resultaten per bedrijf en per arbeidskracht lopen voor de verschillende bedrijfstypen sterk uiteen (zie tabel 5.3). Bijna de helft van het aantal bedrijven heeft een zodanig kleine productieomvang dat de arbeidsopbrengst per aje volgens deze berekening beneden het minimum inkomen ligt. Vooral bij de overige glasbedrijven komen relatief veel van deze bedrijven voor.

Tabel 5.3 Bedrijfstype naar geschatte arbeidsopbrengst in gulden van alle bedrijven

Klassen van arbeidsopbr. per aje naar bedrijfstype	Aantal bedr.	Arbeidskrachten		Aantal aje	Arbeidsopbrengst	
		mannen	vrouwen		per aje	per bedr.
Glasrozen						
< f 35.000	9	28	16	38	30.000	128.000
>= f 35.000	10	20	13	25	46.000	115.000
Overige glas- bloemen						
< f 35.000	9	12	8	17	29.000	55.000
>= f 35.000	14	36	21	41	46.000	134.000
Overig glas *)	7	14	4	13	31.000	57.000
Totaal	49	110	62	134	38.000	103.000

*) Gezien het geringe aantal bedrijven bij dit type zijn de bedrijven niet verder ingedeeld.

6. Toekomstige ontwikkelingen

Noordse Buurt ligt ten opzichte van andere glastuinbouwgebieden vrij geïsoleerd. De glastuinbouw in Noordse Buurt wordt voor een belangrijk deel getypeerd door kleinschalige, weinig moderne bedrijven. Daarnaast blijven de opbrengsten van een aantal gewassen achter in vergelijking met andere gebieden, doordat deze gewassen minder geschikt zijn om op de in het gebied voorkomende zure veengrond te worden geteeld. Dit heeft tot gevolg dat de concurrentiepositie van het gebied relatief slecht te noemen is. In het gebied worden hoofdzakelijk glasbloemen geteeld, waarvan de glasrozen de belangrijkste zijn.

Verwacht mag worden dat in de toekomst enerzijds de afzetmogelijkheden voor bloemen en planten toe zullen nemen door onder andere intensieve promotionele activiteiten, terwijl anderzijds de concurrentie van derde landen steeds groter wordt, waardoor het belangrijk is een kwalitatief goed produkt te telen, dat is afgestemd op de wensen van de consument tegen een zo laag mogelijke kostprijs.

Gezien de productieomstandigheden en onder andere de aanwezigheid van zure veengrond is de concurrentiepositie in Noordse Buurt niet sterk te noemen. Op langere termijn zullen de bedrijven in het gebied de concurrentie met andere bedrijven buiten het gebied waarschijnlijk niet vol kunnen houden. Dit geldt in het bijzonder voor de "grote" veel geteelde gewassen in Noordse Buurt.

Een gering aantal glastuinders heeft ervaring opgedaan met de teelt van kleine gewassen, die beter geschikt zijn voor deze grond. Hierdoor hebben ze een voorsprong in kennis ten opzichte van andere gebieden. Daarnaast zijn volgens de verkregen informatie de afzetperspectieven voor deze produkten goed en is de concurrentie gering. Dit vraagt echter grote investeringen, niet alleen in nieuwe glasopstanden, maar ook in voorzieningen als wateropslag, recirculatiesystemen en dergelijke. Dit mede in verband met de toenemende milieu-eisen van de overheid, die tot doel hebben het gebruik van bestrijdingsmiddelen en de lozing hiervan aan banden te leggen.

In samenhang met het eutrofiëringsbestrijdingsproject Nieuwkoopse Plassen is tussen het Hoogheemraadschap en het Waterschap thans overleg gaande dat er toe zal leiden, dat bij een afname van 325.000 kubieke meter water per jaar door de glastuinbouwbedrijven in Noordse Buurt het Waterschap het Hoogheemraadschap moet betalen voor de afname boven dit quotum. Alleen in zeer droge jaren zal deze hoeveelheid worden overschreden, mits het ingelaten water efficiënt wordt gebruikt. Bij een grote toename van het glasareaal in Noordse Buurt is het mogelijk dat ook onder minder droge omstandigheden sprake is van overschrijding van de hoeveelheid gratis beschikbaar oppervlaktewater.

Vooralsnog wordt er van uitgegaan dat een deel van de bedrijven in het gebied er inderdaad in zal slagen zich staande te houden in de concurrentiestrijd. Deze bedrijven zullen echter grote investeringen moeten doen in onder andere: vernieuwing van oude glasopstanden, waterbassins, recirculatiesystemen en procescomputers. Om deze investeringen rendabel te maken zal het glasareaal op deze bedrijven moeten toenemen. In het voorgaande is reeds aangegeven dat voor de meeste bedrijven tot circa 1,5 hectare glas nog schaalvoordelen zijn te behalen. Gezien de beschikbare oppervlakte binnen het gebied van ruim 57 ha is er ruimte voor circa 38 glastuinbouwbedrijven. Dit houdt in dat 11 van de 49 bedrijven in het gebied zullen moeten worden opgeheven. Gezien de leeftijdsverdeling van de bedrijfshoofden en de opvolgingssituatie ligt een dergelijke ontwikkeling binnen de mogelijkheden. Daartoe is niet alleen nodig dat de blijvende bedrijven grote investeringen verrichten, maar ook dat de oudere bedrijfshoofden binnen afzienbare tijd ruimte maken voor de nodige schaalvergroting in het gebied.

Het gebied zal op korte termijn dit vernieuwingsproces moeten doormaken om op langere termijn als glastuinbouwgebied te kunnen voortbestaan. Reconstructie kan in dit proces een belangrijke bijdrage leveren.

Of dit ook werkelijk zal gaan gebeuren kan op dit moment niet uitgemaakt worden. Wel is het gewenst dat met name de glastuinders in het gebied zich bewust is van de zwakke positie waarin zij zich op dit moment bevinden.

Literatuur

Centrale Landinrichtingscommissie
Concept advies ex artikel 6 van de Regeling Reconstructie Oude
Glastuinbouwgebieden voor het gebied "Noordse Buurt"
Utrecht, 1988

LEI
Tuinbouwcijfers 1988
Den Haag, 1988

Bijlagen

Bijlage 1 Standaardbedrijfsseenheden

Standaardbedrijfsseenheid is de eenheid, waarin de omvang van een agrarisch bedrijf en van de afzonderlijke produktierichtingen binnen een bedrijf wordt uitgedrukt. Een sbe komt overeen met een bepaald bedrag aan netto-toegevoegde waarde in een basisperiode bij een doelmatige bedrijfsvoering en onder normale omstandigheden.

Aantal sbe per hectare in de tuinbouw onder glas

	1981	1986
BLOEMISTERIJ		
Rozen	540	570
Anjers, grootbloemig	600	570
Anjers, tros	440	430
Chrysanten	380	480
Fresia	420	480
Orchidee	400	430
Alstroemeria	570	570
Lelie (snijbloemen)	460	530
Amaryllis	380	380
Overige snijbloemen	350	360
Potplanten, bloeiend	610	650
Potplanten, blad	670	850
Perkplanten	380	440
Overige bloemisterijgewassen	350	360
Opkweekmateriaal bloemen	1200	1020
Tulpenbroei (per 1000 stuks)		0,16
Narcissenbroei (per 1000 kg)		2
GLASGROENTEN		
Tomaten verwarmd	380	400
Tomaten onverwarmd	220	160
Komkommers verwarmd	360	350
Komkommers onverwarmd	210	140
Overige groenten verwarmd	310	320
Overige groenten onverwarmd	220	220
BOOMKWEKERIJ EN VASTE PLANTEN ONDER GLAS	500	500

Bijlage 2 Enquêteformulier

Bedrijven met glastuinbouw:

- Gemeentenummer :.....
- Registratienummer:.....

- Welke afmetingen heeft de grootste kavel met glas?
30: lengte :.....meter
31: breedte :.....meter

- Met hoeveel m2 glas kan het bedrijf nog worden uitgebreid op deze kavel?
32: uitbreiding circa m2

- In welk jaar is de grootste kas/warenhuis gebouwd?
33: bouwjaar 19..

- Hoe is de watervoorziening in hoofdzaak geregeld?
..... (cijfer invullen)
34: 1. oppervlaktewater
35: 2. waterbassin
36: 3. watersilo in de kas
37: 4. grondwater met eigen pompinstallatie
38: 5. overig

- Wordt er op substraat geteeld?
..... (cijfer invullen)
35: 1. ja
      2. nee
      3. gedeeltelijk

- Is op het bedrijf een procescomputer voor klimaatbeheersing (klimaatcomputer) aanwezig?
..... (cijfer invullen)
36: 1. ja
      2. nee

Opmerkingen:.....
.....
.....

November 1988